

Constantin PARASCHIVESCU

Cel ce a rămas pe corabie

Mă declar apt de a merita dedicația autorului unor mărturisiri despre viața teatrală, care îi are în vedere pe toți aceia „Care vor avea tăria să le citească... până la capăt!”. Da, domnule Eugen Țugulea – actor al Teatrului din Oradea –, am citit până la capăt volumul dumneavoastră publicat la Editura ARCA în 2008 cu titlul („cam ciudat”, cum bine spune în prefață Elisabeta Pop): ***Unele mărturisiri (ale lui Chiț-Chiț-Roade-Tot) despre sine, despre alții și... altele***. De ce Chiț-Chiț-Roade-Tot? Pentru că așa l-a poreclit tatăl său, „fiincă zgâria cu unghia în tăblia patului, ca un șoricel”. Și bucuros foarte de venirea pe lume a băiețelului, a „slobozit în văzduh două cartușe de vânătoare”. Și rețin chiar din prima frază precizarea: „omul nostru, Chiț”, care va însoți la persoana a treia relatarea în majoritatea paginilor, *Chiț* pentru copilărie și adolescență, *Omul nostru* pentru maturitate și valorile travaliului. În foarte puține cazuri domnul Țugulea se destăinuie direct, la persoana întâi, deși (cum tot bine spune doamna Pop) cartea aceasta „este o carte-confesiune”.

Da, și pot să spun că am citit-o cu reală curiozitate. Deși nu e propriu-zis o narațiune, însușirea narativă predominantă, face vii și autentice portretele, verosimile împrejurările, elocvente gândurile, chiar și atunci când, poate, se conturează în ipoteze discutabile. Dar exprimă păreri sincere, asumate cu franchețe, și această subiectivitate recunoscută merită apreciată. Domnul Țugulea e în Teatrul din Oradea de la înființare, din 1955, din 1960 i-a devenit pentru o primă perioadă director, la 29 de ani, apoi a doua oară în 1972. În total, 13 ani la conducerea colectivului. De subliniat că în ambele cazuri a părăsit șefia la cererea sa (1968, 1977). Pensionat în 1998, și-a continuat activitatea, colaborând cu recitaluri („Eminescu”), a fost instructor la un liceu din Gyula, unde a format o echipă de teatru, profesor la Universitatea din Oradea, arta spectacolului. Peste cincizeci de ani de prezență și afirmare artistică în orașul de pe Crișul Repede. O istorie trăită.

Dar domnul Țugulea nu scrie o istorie. Nici a teatrului, nici a propriei cariere. Mai mult, nu se ia în seamă în evoluțiile scenice, cum ne-am aștepta, le pomeneste, desigur, dar sporadic și printre altele. Nu i se par, probabil, de cine știe ce interes, deși fiecare i-a pus anumite probleme de interpretare, iar unele, solicitări speciale de aprofundare și expresie. Ca, de pildă, bătrânul profesor Butnaru, „timid și timorat”, din *Nota zero la purtare* de Virgil Stoenescu și Octavian Sava, care i-a adus „primul succes adevărat” la 27 de ani. O compoziție. Și „cu toate că a jucat peste o sută patruzeci de roluri, mai mult de jumătate principale –, acesta rămâne primul reper valoric, alături de alte șapte-opt, pe care consideră azi că merită să rămână în memoria lui și a altora ca adevărate realizări actoricești”, zice despre *Omul nostru*. Șapte-opt... care sunt ele? Nu scrie istoria teatrului orădean, dar ea se conturează prin relatări de program și de interpreți, zile de lucru și seri de oficiere la rampă, turnee (cu vagonul de tren, cu autobuzul „Rabla Botond”), satisfacții, neînțelegeri, neprevăzute, și tradiționalele farse. Ceea ce e deosebit de meritoriu e felul cum se referă la colegi, cum îi descrie și îi înțelege. Cu obiectivitate și afecțiune, cu pătrunderea exactă a firii și însușirilor

de fond ale fiecăruia, dincolo de aparențele uneori derutante sau superficiale. Sunt remarcabile, astfel, evocările despre Ion Marinescu și Ion Vâlcu, Cristina Tacoi și George Pintilescu, Dorel Urlățeanu și Eugen Harizomenov, e emoționantă referirea la Jean Săndulescu, coleg de generație, care, ca un ostaș, și-a dat ultima suflare la datorie, pe scenă. Iar dacă unii i-au creat ceva probleme când i-au fost subalterni, le ignoră, nu e ranchiunos și nu le ia în seamă. *Omul nostru* se definește printr-o marcată eleganță etică, din poziția căreia privește, ca din balconul teatrului, lumea și spectacolele ei, găzduite uneori aici de histrioni înzestrați cu „capacitatea de a sesiza și comunica ceea ce alții nu pot”, cum îi caracterizează pe actori.

Numește perioada de după 1948 „semiromantică” („cea romantică derulându-se, după relatările unor colegi mai vârsnici, între cele două războaie și după – până la înființarea teatrelor de stat – 1948”). Perioada spectacolelor lui Radu Penciulescu și Valeriu Moisescu (deopotrivă portretizați cu har), străbătută – zice – de „un farmec anume”, al tinereții, îndrăzelii creatoare, elanurilor afirmării, cu memorabile înfăptuiri – *Ciocărlia* de Jean Anouilh, *Montserrat* de Em. Roblès, *Cyrano de Bergerac* de Edmond Rostand și *D-ale carnavalului* de I.L. Caragiale etc. (1955–1961). Anii 1971–1983, „perioada Colpacci”, de îmbinare armonioasă a conținutului cu formele de exprimare scenică, în realizări ca *Pescărușul* de Cehov, *Regele gol* de Evgheni Șvarț, *Acești îngeri triști* și *Balconul* de D.R. Popescu, *Astă-seară se improvizează* de Luigi Pirandello, *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. Cu noul secol ne aflăm „în zodia regiei” și – constată dânsul – „încet-încet, teatrul orădean începe să amintească despre ce a fost”, prin colaborări benefice cu nume importante ca Mihai Măniuțiu, Alexander Hausvater, Victor Ioan Frunză, Petru Vutcărau. Dar toți aceștia au izbutit prin contribuția actorilor, pentru că numai ei „au dat viață, adevăr scenic, unor sugestii”. A avut, pe vremea studiilor la Cluj, pe lângă actorie și cursurile de vorbire scenică eliminatorii, ceea ce ne aduce un mare zâmbet de mirare pe chip astăzi. Profesoara le atrăgea atenția asupra sensului cuvintelor, a ideilor și stărilor sufletești în situația exprimată – „Trebuie să înțelegi ce spui!”. (D-apoi noi, acum, ce se spune!!). Sunt dator să-l corectez, însă, când spune că dânsa, Maria Comșa, avea să fie, mai târziu, doamna Potra „soția maestrului de scrimă”: ei bine, nu, ci a criticului și profesorului Florian Potra. M-a amuzat foarte denumirea dată autorului *Tragediei optimiste*, prin anagramarea prenumelui, Svelodov în loc de Vsevolod și confuzia cu un alt nume de dramaturg, Ivanov, în loc de Vișnevski. După cum, nu știu și nu mă lămurește ce înseamnă „bat Cuba, așa cum fac sportivii la sporturile de echipă”... Adică ce? Expresie formulată în legătură cu filmările la un videoclip în Egipt, unde a fost solicitat în ultimii ani, împrejurare pe care o redă cu lux de amănunte, pe douăzeci de pagini, așa cum niciun rol sau spectacol n-au avut parte.

Astfel, pentru faptul că a fost propus pentru titlul de „cetățean de onoare” al urbei cu vreo zece ani în urmă și nu l-a primit, să nu-și facă sânge rău. Nu în asta e răsplata. Ci în mulțumirea personală că a fost „parte din istoria celor cincizeci de ani ai colectivului” și în mândria că „Spre deosebire de cei mulți, care au poposit în Oradea doi-trei-cinci-zece ani, eu am fost, la bune și la mai puțin bune, acel care am «rămas pe corabie», navigând împreună cu vechiul și mereu primenitul echipaj”!